

DOI 10.31110/2413-1571-2023-038-2-009

УДК 37.025.7::167

**РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ:
 «АБЕТКА ЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ»**

Таяна ДЄОРДІЦА ✉

Благодійний фонд «e-Terra», Україна
 tdeorditsa@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3409-7168>

Марина ВОРОНІНА

Київський національний університет
 культури і мистецтв, Україна
 M_Voronina@i.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3838-7194>

**BOOK REVIEW:
 «THE ALPHABET OF LOGICAL THINKING»**

Taiana DIEORDITSA ✉

Charitable Foundation «e-Terra», Ukraine
 tdeorditsa@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3409-7168>

Maryna VORONINA

Kyiv National University of Culture and Arts, Ukraine
 M_Voronina@i.ua
<https://orcid.org/0000-0003-3838-7194>

ABSTRACT

Azbuka Logichnogo Myshlenii [The Alphabet of Logical Thinking], by Yuri Petrov. MSU (1991). ISBN: 5-211-01486-3. Open access to the online resource: https://www.phantastike.com/intellect/azbuka_logichnogo_myshleniya/djvu/view/. Logical thinking helps to solve intellectual problem situations in a methodologically correct way. These situations occur in ordinary as well as scientific thinking. The peer-reviewed book deals with many such situations and offers rules for solving them. These situations and rules concern operation with concepts, ways of asking questions and giving answers, estimating the truth of propositions, making conclusions, etc. Of particular value in this book are many carefully selected examples that allow you to comprehend the essence of the considered rules. The rules constitute the logic of cultural thinking, which is very necessary for writing educational and scientific papers and also for any other kind of intellectual activity. The peer-reviewed book is addressed to students and teachers.

KEYWORDS: thinking; logical; problem situation; rule; practical logic; theoretical logic; question.

Автор: Юрій Олександрович Петров (20.08.1927 – 17.08.2001)

Оригінальна назва: «Азбука логічного мислення»

Рік видання: 1991

Кількість сторінок: 104

Видавництво: МДУ

ISBN: 5-211-01486-3

Джерело вільного доступу: <http://kyiv-heritage-guide.com/page/literatura-dlya-rozvitku-osobistosti#19-6>

Ключові слова: мислення; логічний; проблемна ситуація; правила; практична логіка; теоретична логіка; питання.

Науково-популярна книга «Абетка логічного мислення» авторства Ю.О. Петрова не є книжковою новинкою, адже її вихід у світ датований ще 1991 роком. Однак завдяки Інтернету вона отримала нове життя і продовжує слугувати усім тим, хто пише та оцінює навчальні й наукові роботи, незамінним довідником із правил практичної логіки. Ці правила покликані слугувати засобом розв'язання цілої низки розумових проблемних ситуацій, що масово виникають як у звичайному, так і в науковому мисленні. Серед прикладів таких ситуацій — семантична невизначеність використовуваних термінів, некоректне складання плану, помилковість змістовного міркування тощо. На нашу думку, особливу цінність «Абетці» додає набір ретельно підібраних прикладів, які дають змогу осягнути суть розглядуваних у ній правил. За визначенням самого Ю.О. Петрова, «читацька адреса» цієї книги — для старшокласників, студентів, вчителів та викладачів.

У філософській спадщині доктора філософських наук, професора Ю.О. Петрова «Абетка логічного мислення» — мабуть, єдина науково-популярна книга. Переглянувши назви публікацій цього професійного мислителя, ми припустили, що найцікавішим для нього було вирішувати наукові проблеми міждисциплінарного характеру. Про це свідчить тема його докторської дисертації — «Математична логіка і носеологія» (1973). Ще одним підтвердженням цього нашого припущення є монографія Ю.О. Петрова «Культура мислення: методологічні проблеми науково-практичної роботи» (1990). Дослідник

Дєордіца Т., Вороніна М. Рецензія на книгу: «Абетка логічного мислення». *Фізико-математична освіта*, 2023. Том 38. № 2. С. 56-58. DOI: 10.31110/2413-1571-2023-038-2-009

Для цитування:

Дєордіца, Т., & Вороніна, М. (2023). Рецензія на книгу: «Абетка логічного мислення». *Фізико-математична освіта*, 38(2), 56-58. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-2-009>

Dieorditsa, T., & Voronina, M. (2023). Book review: «The alphabet of logical thinking». *Physical and Mathematical Education*, 38(2), 56-58. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-2-009>

For citation:

Dieorditsa, T., & Voronina, M. (2023). Retseziia na knyhu: «Abetka lohichnoho myshlennia» [Book review: «The alphabet of logical thinking»]. *Fizyko-matematychna osvita – Physical and Mathematical Education*, 38(2), 56-58. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2023-038-2-009>

описав у ній сукупність правил подолання інтелектуальних утруднень, які трапляються у процесі написання наукових робіт. Одна їх частина належить до компетенції логіки, а решта — до компетенції методології науки. За нашими спостереженнями, основні ідеї цієї суто наукової книги Ю.О. Петров висвітлив у науково-популярному стилі в «Абетці логічного мислення». За його словами, щоб досягти популярності, він прагнув вживати менше слів, до яких читачам необхідно звикати, повніше і простіше (але так, щоб не жертвувати правильністю) пояснювати основні поняття і тлумачити їх на показових прикладах.

Для уникнення семантичної невизначеності основних термінів нашої рецензії з'ясуємо їхній зміст. *Мислення* — інформаційна діяльність, що набула якості опосередкованого, узагальненого пізнання, яке за допомогою абстрагування, міркувань (зіставлень пізнавальних образів та логічного виведення думок) і типізації даних про світ явищ розкриває їх необхідні зв'язки, закономірності, тенденції розвитку (ФЕС, 20002). *Логічний* — у якому є внутрішня закономірність; розумний, послідовний. *Ситуація* — сукупність умов та обставин, що створюють певне становище, викликають ті чи інші взаємини людей (СУМ, 2011). *Проблемна ситуація* — це ситуація, для оволодіння якою індивід повинен знайти і застосувати нові для себе засоби і способи діяльності (Карпенко, 1985). За Ю.О. Петровим, *логічно мислити* означає успішно розв'язувати задачі, що виникають в інтелектуальній діяльності. *Практична логіка* — царица логічної науки, для якої характерна практично-контекстуальна спрямованість, інтерес до конкретно-життєвих, повсякденних технік міркування (Батаєва, 2005). *Правила* — зібрання якихось положень, що визначають порядок ведення або дотримання чого-небудь (СУМ, 2011). Словосполученням «практична логіка» Ю.О. Петров послуговувався для позначення сукупності вироблених ним правил, спрямованих на розв'язання масових розумових проблемних ситуацій, що виникають під час написання навчальних і наукових текстів. Словосполученням «теоретична логіка» він позначив сукупність тих правил традиційної (Аристотелевої) логіки, які становлять основу його практичної логіки. Згідно з Ю.О. Петровим, *питання* — це *форма мислення*, пов'язана із затребуванням інформації. Граматично таке затребування може виражатися і у вигляді питального речення, і у вигляді розповідного речення, а також словосполученням.

Обговоримо основні частини «Абетки логічного мислення» — заголовок, мету і зміст.

Звертає на себе увагу, що Ю.О. Петров зміг усього трьома словами адекватно виразити зміст рецензованої книги й одночасно підкреслити її популярний характер. Однак зрозуміти, яке питання він втілює у назві «Абетка логічного мислення», нам вдалося тільки за допомогою його коментарів. За словами Ю.О. Петрова, використаний ним заголовок є стилістичною обробкою назви: «Логічне мислення як мислення за правилами розв'язання проблемних ситуацій». Саме вона очевидніше виражає основне питання аналізованої роботи: *за якими правилами і в який спосіб можна досягти більшої логічності мислення?*

Наше прагнення з'ясувати основне питання «Абетки» не є даремним, адже правило практичної логіки, спрямоване на розв'язання проблемної ситуації «вибір назви наукової роботи» наголошує: *заголовок наукової роботи має виражати її основне питання, відповіддю на яке є основний результат цієї роботи*. З нього випливає, що у разі вибору назви (1) у готовому вигляді, передусім, має бути наявний основний результат роботи; (2) необхідно на його основі виявити, відповіддю на яке питання він є; (3) виявлене питання необхідно вкласти у граматичну форму, прийнятну для заголовків книг. Ю.О. Петров зауважує, що на формулювання назви можуть впливати й інші чинники, наприклад, стилістика, характерна для певних робіт; вимога стислості; рекламні міркування тощо. Однак усі ці обставити не повинні затушовувати зв'язок заголовку роботи з основним результатом, він має залишатися безпосередньо очевидним.

З огляду на викладене вище, ми замислилися над тим, що є основним результатом розглядуваної книги. На нашу думку, це структурна триєдність «опис інтелектуальних ситуацій — правила їх подолання — показові приклади застосування цих правил». Нашу гіпотезу підтверджує формулювання мети «Абетки», викладене у вступі до книги: 1) *сформулювати інтелектуальні проблемні ситуації*; 2) *сформулювати правила, за допомогою яких ці ситуації розв'язують і які складають зміст практичної логіки*; 3) *показати на прикладах, як ці правила діють, і таким чином продемонструвати ті засоби, що певною мірою забезпечують логічність мислення*. У коментарі до проблемної ситуації «постановка мети наукової роботи» Ю.О. Петров пояснює, що мета наукової роботи формулюється для того, аби інформувати читача, які саме основні результати будуть викладатися та обґрунтовуватися у цій роботі. Правило, спрямоване на розв'язання проблемної ситуації «постановка мети наукової роботи», говорить: *для формулювання мети наукової роботи необхідно звести її основне питання до допоміжних питань першого рівня*.

Зміст «Абетки» складається зі вступу, основного змісту і підсумків. Засобом логічної організації основного змісту слугує план. Для того, щоб уникнути ситуації некоректного складання плану, Ю.О. Петров пропонує таке правило:

- 1) уточнити основне питання роботи шляхом чіткого визначення його основного терміна (ключового слова);
- 2) вибрати підходящу ознаку зведення основного питання до допоміжних питань;
- 3) виконати поділ основного поняття за обраною ознакою;
- 4) поставити отримані члени поділу під питання та сформулювати допоміжні питання;
- 5) якщо на отримані у такий спосіб питання можна відповісти відразу і повністю, то зведення припиняється; у протилежному випадку правило застосовують до виведених питань.

Спробуємо згідно з цим правилом реконструювати дії автора зі складання плану «Абетки». Напевно, ключовим словом її основного питання Ю.О. Петров обрав поняття «мислення», а основою для поділу його обсягу — ознаку «форми мислення». Членами поділу виступили поняття, позначені такими термінами: «поняття», «питання», «судження», «умовивід». Назви глав показують, що допоміжні питання сформульовані для таких пар слів: «поняття/термін»; «питання/відповідь»; «судження/умовивід». Враховуючи популярний характер «Абетки», Ю.О. Петров виніс у заголовки глав розповідні речення: *I. Правильне вживання термінів — основа логічного мислення. II. Логічність питально-відповідного мислення та його практичне значення. III. Логічність міркувань і практика подолання помилкових висновків*. Оскільки на питання, втілених у цих назвах, не можливо відповісти відразу і повністю, процес зведення був продовжений. Назвами параграфів у кожній главі стали назви розумових проблемних ситуацій. Ось кілька прикладів із першої глави: «Ситуація (C1), коли вас не розуміють або «спотворюють»; «Ситуація (C4) неправильного вибору визначення»; «Ситуація (C10) надлишковості визначень». Назви параграфів другої глави є такими: «Ситуація (C1) правильності питання»; «Ситуація (C2)

недоступності відповіді»; «Ситуація (С3) складання плану»; «Ситуація (С4) побудови відповіді»; «Ситуація (С5) організації наукової роботи». Очевидно, що цей план здатний забезпечити достатньо точну і повну відповідь на поставлене основне питання. Усього у книзі розглянуто 19 проблемних ситуацій, але загальна кількість правил їх подолання трохи більша. Це пов'язано з тим, що деякі проблемні ситуації дробляться на підситуації, а для подолання низки ситуацій необхідно кілька правил. Кожне правило пояснюється кількома показовими прикладами.

Підводячи підсумки, Ю.О. Петров наголошує, що вже само знання запропонованих ним правил практичної логіки дозволяє досягнути більшої логічності мислення. Однак крім знання правил необхідне ще вправлятися у їх застосуванні. І це є головною проблемою. Самі правила є простими, але їх необхідно застосовувати майже автоматично, аналогічно тому, як грамотна людина послуговується правилами граматики. Культура мислення теж потребує грамотності, тільки грамотності логіко-методологічної.

На власному досвіді ми переконалися у дієвості правил практичної логіки, запропонованих Ю.О. Петровим. «Абетка логічного мислення» стала для нас настільною книгою. Застосування цих правил допомогло нам поліпшити якість нашого зворотного зв'язку зі студентами. До того ж, ми відповідальніше стали ставитися до формулювання назв як власних, так і студентських робіт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Батаева, Е. (2005). О трансформации формальной логики. *Філософська думка*, 4, 3-14.
2. Карпенко, Л.А. (1985). *Краткий психологический словарь*. Политиздат.
3. Петров, Ю.А. (1990). *Культура мышления: методологические проблемы научно-педагогической работы*. МГУ.
4. СУМ-11: *Словник української мови (1970-1980)*. Наукова думка. sum.in.ua.
5. ФЕС: *Філософський енциклопедичний словник (2002)* Абрис. <https://slovnyk.me/dict/fes>

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bataeva K. (2005). O transformacii formal'noj logiki [On the Transformation of Formal Logic]. *Filosofska dumka [Philosophical thought]*.
2. Karpenko, L.A. (1985). *Kratkij psihologicheskij slovar' [Concise Psychological Dictionary]*. Politizdat.
3. FES: *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk [Philosophical encyclopedic dictionary]* (2002). Abrys.
4. Petrov, Ju.A. (1990). *Kul'tura myshlenija: metodologicheskie problemy nauchno-pedagogicheskoj raboty [Culture of thinking: methodological problems of scientific and pedagogical work]*. MGU [MSU].
5. СУМ-11: *Slovnyk ukraïnskoï mowy [Dictionary of Ukrainian language]*. (1970-1980). Naukova dumka.

